

2024-09-11

Yttrande av Judiska Centralrådet över Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider (SOU 2024:34)

Judiska Centralrådet (JC) har beretts möjlighet att yttra sig över SOU 2024:34 Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider. JC:s ställningstaganden och kommentarer i detta yttrande utgår från ett judiskt minoritetsperspektiv på kommitténs lagändringsförslag och bedömningar. JC fokuserar därmed på de frågeställningar som har specifik relevans för den judiska minoriteten.

Judiska Centralrådet (JC) finner att public servicekommitténs förslag svarar mestadels väl mot syftet att skapa goda förutsättningar för public service-verksamhet och oberoende. Inte minst mot bakgrund av den ökande mediekonsumtionen och särskilt den yngre generationens skifte mot digitala plattformar.

JC noterar likväl vissa risker och/eller inkonsekvenser i vissa av kommitténs förslag och bedömningar, i synnerhet i relation till speglingsuppdraget och förhållningssättet till mångfald och minoriteters ställning. JC efterlyser även en breddad utvärdering av hur public service, liksom kommersiella medier lever upp till bestämmelser om opartiskhet och objektiv nyhetsförmedling inom avgränsade områden av nyhetsbevakning såsom Mellanöstern.

Public service har en viktig roll att bidra med opartisk nyhetsförmedling, motverka desinformation och främja MIK (medie- och informationskunskap). För att axla denna roll behöver den egna verksamheten utövas föredömligt och självkritiskt, eventuella svaga punkter behöver identifieras och följas upp, för att värna public service oberoende och legitimitet. Det är samtidigt avgörande att säkra att ambitionsnivån i beredskapsuppdraget kan mötas med den föreslagna medelstilldelningen.

Desto mer okontroversiellt och unisont är stödet för de nationella minoritetsspråken och minoritetskulturerna. Det är glädjande att kommittén uppfattar behovet av fortsatta satsningar på programutbudet på jiddisch som visserligen har ökat i omfattning men från mycket låga nivåer. Inom dessa områden där marknadens drivkrafter är svagare har public service en viktig roll för att garantera och stimulera program- och filmproduktion.

Vi har valt att ta ställning till ett urval av kommitténs förslag och bedömningar enligt en tematisk indelning av de områden som vi anser mest relevanta att kommentera ur den judiska minoritetens perspektiv. (Kommittens förslag och bedömningar som vi tar ställning till återges här ordagrant och följer numreringen i betänkandet).

Oberoende och legitimitet

5.3.4. Förslag: Av lagen ska framgå att den verksamhet som ingår i public service-uppdraget ska präglas av oberoende och stark integritet och ska bedrivas självständigt i förhållande till såväl staten som olika ekonomiska, politiska och andra intressen och maktsfärer i samhället.

JC tillstyrker detta förslag samt delar kommitténs syn att oberoendet inte står i motsatsförhållande till ett tydligt uppdrag. Tvärtom är tydligheten en förutsättning för utvärdering och granskning vilket stärker public service legitimitet.

Som flera undersökningar konstaterat åtnjuter public service-företagen högt förtroende hos allmänheten och det har även konstaterats att nyhetsrapporteringen inte har någon tydlig politisk slagsida även om förtroendet för public service tycks samvariera med individers egna politiska inriktningar på vänster-högerskalan. Antydningar om att public service skulle ha en politisk snedvridning saknar grund enligt forskning refererad i betänkandet.

Detta glapp mellan forskningsresultat och upplevd verklighet kan visa på luckor i de fält som täckts av studier men belyser även en problematik som är större än public service: kunskapsinhämtning i en digital tidsålder där algoritmer premierar desinformation som genererar snabba kickar och klickar, och skapar filterbubblor. Därmed blir den föreslagna teknikneutrala regleringen för public service mycket viktig.

JC instämmer i kommitténs bedömning att public service bär ett stort ansvar att förvalta sitt höga förtroendekapital och även nå de som har lägre förtroende, i syfte att främja sammanhållning och gemensamma referensramar.

JC vill även uppmärksamma att utöver att förtroendet för medier politiseras så löper frågor som berör exempelvis minoriteters rättigheter, utsatthet etc ständig risk att politiseras. Även om public service verksamhet inte bedöms vara färgad av en viss politisk inriktning så behövs medvetenhet och lyhördhet för de politiska och andra drivkrafter som präglar narrativ kring minoritetsfrågor. Detta i syfte att minska risken för att reproducera stereotypa eller missvisande framställningar av minoriteters kulturer, identiteter och historia.

15.2 Bedömning: Granskningsnämndens uppföljning av hur public service-uppdraget uppfylls och nämndens granskning av innehållet i publiceringar från

public service-företagen är grundläggande för allmänhetens förtroende för public service och för verksamhetens legitimitet.

JC delar denna bedömning. Granskning och transparens är en förutsättning för public services förtroende hos allmänheten. För att upprätthålla minoritetens förtroende kan dessa kontrollfunktioner vara än viktigare då nyhetsförmedling kan präglas av majoritetens implicita tolkningsföreträde. JC delar kommitténs syn att en effektiv handläggning av granskningsärenden är betydelsefull.

15.3.2 Förslag: Företagen ska, förutom att lämna de årliga public serviceredovisningarna, tillhandahålla en sammanfattande information till allmänheten om hur uppdraget har uppfyllts under året.

15.4.2 Förslag: Det ska genomföras studier för att belysa centrala aspekter av public service-företagens verksamhet, i syfte att stärka public service-verksamhetens legitimitet och höga förtroende.

JC avstår från att ta ställning till om de föreslagna studierna av produktivitet, effektivitet respektive centrala aspekter av verksamheten för att stärka public service legitimitet och förtroende är nödvändiga eller rationella i förhållande till merkostnader som dessa analyser kommer att medföra. Ej heller om en heltäckande forskningsstudie för att utvärdera om public service lever upp till kraven på opartiskhet är motiverad.

Däremot ser JC ett behov av studier som specifikt undersöker kopplingen mellan nyhetsrapportering om Mellanöstern, Israel och tendenser till normförskjutning gällande antisemitiska tankemönster. (denna punkt utvecklas nedan under rubriken *opartisk och saklig nyhetsrapportering*)

Public service har en viktig roll att bidra med opartisk nyhetsförmedling, motverka desinformation och främja MIK (medie- och informationskunskap). För att axla denna roll behöver den egna verksamheten utövas föredömligt och självkritiskt, eventuella svaga punkter behöver identifieras och följas upp, för att värna public service oberoende och legitimitet.

Opertisk och saklig nyhetsrapportering

Liksom kommittén konstaterar innebär teknikutvecklingen såväl möjligheter till effektivisering som utmaningar i form av ökande desinformation. Public service-verksamhet ska präglas av opartiskhet och saklighet. Samtidigt behövs verktyg och strategier för att bekämpa och hantera polariserande påverkansoperationer och desinformation utan att åsidosätta yttrandefriheten. JC vill i sammanhanget erinra om att konspirationsteorier som syftar till att underminera förtroendet för samhällets institutioner ofta omfattar antisemitiska föreställningar som förklaringsmodell eller delkomponent i ett narrativ som vill destabilisera samhället. Därmed blir de

samhällsnarrativ som färgas eller drivs av antisemitiska motiv en angelägenhet för hela samhället och likaså public service.

8.4.3 Bedömning: Att programverksamheten ska utövas opartiskt och sakligt och med beaktande av en vidsträckt yttrandefrihet och informationsfrihet är helt centralt och en grundläggande förutsättning för allmänhetens förtroende för public service.

JC tillstyrker denna bedömning och att det av den nya lagen om public service ska framgå att programverksamheten ska utövas opartiskt och sakligt oavsett vilken form och distributionskanal.

Ovannämnda förslag om studier för att belysa public service-företagens verksamhet, i syfte att stärka dess legitimitet och höga förtroende, har JC avstått att ta ställning till. Däremot ser vi behov av mer avgränsade studier och analyser. Samt är positiva till kommitténs förslag om tematiska genomgångar av public service inom ramen för utvärdering och redovisning av verksamheten.

I skildringar av det pågående kriget mellan Israel och Hamas samt dess geopolitiska kontext förekommer dessvärre alltför ofta brister i perspektivtagande samt värdering av nyhetskällor. När medier uttrycker eller okritiskt speglar skeva eller enögda perspektiv på Mellanösternkonflikten så vet vi av erfarenhet att dessa narrativ både kan rymma referenser präglade av dubbla måttstockar där den judiska staten inte tillerkänns rätten till självförsvar samt retoriska snedsteg som ekar av antisemitiska troper, avsiktligt eller ej. Om detta vittnar kommentarsfält på sociala medier med koppling till nyhetssändningar om Gazakriget bland annat. Ansvarstagandet för public service-företagens verksamhet på digitala plattformar behöver bli tydligt varför JC välkomnar den teknikneutrala reglering som nu föreslås.

Kopplingen mellan nyhetsrapportering om Mellanöstern och dess konflikter och normaliserandet av antisemitism behöver undersökas vidare. Faktabaserad legitim kritik finns det gott om och denna ska självfallet ges utrymme. Ibland hävdas i delar av den allmänna opinionen att det skulle finnas en judisk ryggmärgsreflex att avvisa all Israelkritik som antisemitisk. En fördomsfull- men vanligt förekommande - trop om judisk lättkränkthet som retoriskt grepp för att skyla över och relativisera antisemitiska troper.

Dubbla måttstockar är ett kriterium för antisemitism enligt IHRA-definitionen som antagits av den svenska regeringen. En definition som inte ännu gjort avtryck i offentlig sektor. Nutida uttryck för antisemitism drivna eller maskerade av politisk aktivism tolereras i hög grad. Därför behövs grundliga, och oberoende analyser av de bevekelsegrunder och övertygelser som vägleder medias skildring av konflikten.

Som kommittén beskriver har digitaliseringen fört med sig att desinformation sprids med än högre hastighet. AI-teknik ställer krav på ny kompetens. JC ser positivt på SVT:s

ansats att skala upp kontrollen med en verifieringsdesk på nyhetsredaktionen och att samtliga public service-företag satsar på att öka allmänhetens medie- och informationskunnighet.

JC anser att public service-företagen behöver uppta större utrymme på digitala plattformar, särskilt de som barn och ungdomar uppehåller sig mest på, i syfte att motverka och bemöta desinformation med opartisk och saklig information. Inte minst på de kommersiella plattformar där barn och ungdomar tillbringar mycket tid och formar sina åsikter såsom Tiktok och Youtube.

Säkerhetspolitik - totalförsvaret

JC instämmer i kommitténs betoning av vikten av att public service har en robust infrastruktur samt högt förtroendekapital och förmåga att nå ut snabbt med saklig information och motverka desinformation, i fredstid såväl som i händelse av kris och krig. JC vill även betona vikten av att säkerställa att medelstilletningen täcker detta specifika behov som antas öka kontinuerligt.

Det finns idag flera aktuella exempel på hur främmande makt riktar sig även specifikt mot judiska intressen. Som konstateras i betänkandet är Sverige även fortsatt ett mål för våldsbejakande islamister och andra icke-demokratiska rörelser. För dessa utgör antisemitism ofta en ideologisk grundsten.

Public service har en mycket viktig roll i att analysera, avslöja och desarmera den destruktiva retoriken och desinformationen. Detta ställer höga krav på vaksamhet, igenkänningsförmåga och kontinuerlig fortbildning i konspirationsmyter och retorik som muterar och utvecklas snabbt. JC vill här återigen betona vikten av att stärka allmänhetens motståndskraft genom medie- och informationskunnighet,

Teknikneutral reglering och granskning

5.4.2. Förslag: De villkor som regeringen beslutar med stöd av den nya lagen och som gäller för innehållet i public service-företagens publiceringar ska vara teknikneutrala och gälla oavsett hur innehållet distribueras till allmänheten.

JC tillstyrker förslaget som innebär att villkor och granskning appliceras på verksamheten i sin helhet, oavsett teknik och distributionsform, även publiceringar på externa plattformar. En avgörande förändring då yngre främst tar del av nyheter via sociala medier.

I förhållande till demokratibestämmelsen och specifikt fördömandet av rasism menar JC att public service-företagen bör vara särskilt vaksamma på att uttryck för antisemitism är vanligt förekommande även inom ramen för antirasistiska narrativ.

JC har erfårit att det finns en låg benågenhet att anmåla antisemitiskt fårgat innehåll, vilket kan bero på att man drår slutsatsen att anmålningar år resultatlösa. En uppgivenhet som behöver adresseras genom effektiva och transparenta anmålningsoch granskningsförfaranden som demonstrerar förutsågarbarhet och träffsäkerhet i tolkningar och bedömingar av uttryck och händelser. Studier av medias nyhetsrapportering skulle med fördel kunna kompletteras med en oberoende analys av granskningsnåmndens hantering av relaterade årenden.

6.5.1. Bedöming: Granskningsnåmnden för radio och tv bör i lag ges utökade möjligheter att granska innehållet i public service så att granskningen omfattar hela programverksamheten. Förslag: Av den nya lagen ska framgå att Granskningsnåmnden för radio och tv, i efterhand, granskar om innehållet i publiceringar står i överensstämmelse med lagen och de villkor som gäller för publiceringarna.

JC tillstyrker att Granskningsnåmnden ges möjligheter att granska hela programverksamheten, inklusive externa digitala plattformar. Åven om detta uppdrag år resurskrävande anser vi att det år motiverat för att säkerställa allmänhetens förtroende för public service. Antingen genom att vederlägga antaganden om exempelvis partiskhet, eller genom att identifiera brister för att kunna åtgårda dem.

6.5.2. Bedöming: Granskningsnåmnden för radio och tv bör i lag ges utökade möjligheter att besluta om sanktioner, så att sanktionerna kan omfatta hela programverksamheten. Förslag: De sanktioner i radio- och tv-lagen om offentliggörande av granskningsnåmnden för radio och tv:s beslut och om särskild avgift ska kunna gälla om ett public service-företag brutit mot bestämmelser i den nya lagen eller villkor som beslutats med stöd av lagen. På motsvarande sätt som gäller i dag ska det finnas möjlighet att återkalla ett såndningstillstånd enligt bestämmelserna i radio och tv-lagen om ett public service-företag i sin tillståndspliktiga verksamhet på ett väsentligt sätt brutit mot bestämmelserna i den nya lagen eller på ett väsentligt sätt åsidosatt villkor som beslutats med stöd av lagen.

JC tillstyrker att sanktioner, som följer av granskningar, ska omfatta hela programverksamheten.

6.5.5 Förslag: Granskningsnåmnden för radio och tv ska, som huvudregel, inte granska en publicering om anmälan kommit in till Mediemyndigheten senare ån tre månader efter det att publiceringen gjordes. Undantag från huvudregeln ska dock kunna göras i vissa fall.

JC tillstyrker undantaget från huvudregeln om att undantag från tremånadersfristen ska kunna göras i vissa fall. Blir ett public serviceföretag varse att nya upplysningar tillkommit som föråndrar en lågesbild eller bedöming av en nyhetskålla så att den

ursprungliga informationen som förmedlats misstänks brista i saklighet bör granskning och korrigerande kunna genomföras.

JC instämmer även i kommitténs betonande att mediemyndigheten och granskningsnämnden har de resurser som krävs för att fullgöra sina uppdrag. Huruvida medelstillsdelningen är tillräcklig med hänsyn tagen till public service-uppdraget i sin helhet och de effektiviseringsmöjligheter som kommittén lyfter har vi inte möjlighet att bedöma, men vi noterar med viss oro public service-företagens noteringar om föreslagna begränsningar av budgeten.

Av vikt gällande granskningarna – som nu föreslås bli teknikneutrala – och ansvarsutkrävande, är att public service-företagen även fortsatt säkerställer redaktionell kontroll och upprätthåller publicistiskt ansvar i förhållande till externa digitala plattformar där eget material publiceras.

Speglingsuppdraget

8.4.7 Bedömning: Public service är till för befolkningen i hela landet och speglingsuppdraget är därmed fortsatt av stor vikt. Förslag: För att undvika detaljreglering av innehållsuppdraget ska villkoret om spegling ändras så att det framgår att programutbudet ska spegla förhållanden i hela landet och hela befolkningen. Av samma skäl och eftersom krav på jämställdhet och mångfald ingår i demokratibestämmelsen behövs inte villkoret om att programverksamheten som helhet ska bedrivas utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv. Villkoret ska därför inte längre ställas upp.

JC ställer sig mycket frågande till kommitténs förslag att ändra villkoret om spegling från att "programutbudet ska spegla förhållanden i hela landet och den variation som finns i befolkningen" till att programutbudet ska "spegla hela befolkningen." Denna förändring jämte ett förslag om att nuvarande villkor om jämställdhet och mångfald inte längre ska ställas upp kan tolkas på olika vis men ger en oroväckande signal om en nedprioriterad värdering av just spegling av variation och mångfald. Förklaringarna som ges om undvikande av detaljreglering samt att kraven på jämställdhet och mångfald redan ingår i demokratibestämmelsen – som föreslås framgå av den nya public service-lagen - är otillfredsställande. Risken för detaljreglering hade kunnat mötas genom att till exempel justera regleringen av redovisningen för public service. Det kan även ifrågasättas om hänsyn till basala ingångsvärden som mångfald, jämställdhet och spegling av variation i befolkningen ska reduceras till en fråga om detaljreglering. Analogt kan vi betrakta konsekvenserna av när ordet *antisemitism* raderats ur styrdokument om bekämpande av rasism. Eftersom antisemitism följer en egen rationalitet, väsensskild från många andra former av rasism så osynliggörs antisemitismen och adekvata åtgärder uteblir. Till följd av ett felaktigt antagande att ett

bredare begrepp även kan garanteras omfatta det implicita som troddes vara självklart. Ord föregår handling. Uteblir ord så uteblir handling. JC ser med stor oro på detta.

Folkbildningsuppdraget

8.4.5 Bedömning: Folkbildning är en central del av innehållsuppdraget. Medie- och informationskunnighet, MIK, är en naturlig och viktig del av folkbildningsuppdraget.

JC tillstyrker att folkbildning är en central del av innehållsuppdraget samt att MIK utgör en viktig del av detta uppdrag, en färdighet som utgör en central förutsättning för en fungerande demokrati. JC vill betona kommitténs synpunkt att public service-företag genom att bidra till MIK kan motverka de växande utmaningarna med polarisering och faktaresistens.

8.4.9 Bedömning: Uppdraget som gäller andra minoritetsspråk än de nationella och teckenspråket bör även fortsatt vara formulerat på ett övergripande sätt för att möjliggöra för public service-företagen att anpassa omfattningen och utbudet utifrån behov och förändringar i samhället.

JC instämmer i vikten av att nå ut till och spegla befolkningen i sin helhet med språkliga variationer. För att motverka desinformation och stärka motståndskraften i händelse av kris så behövs satsningar även på minoritetsspråk. På så vis kan även känslan av ömsesidig acceptans och delaktighet stärkas.

Jiddisch och jiddischkultur

8.4.8. Förslag: Public service-företagens förstapubliceringar på vart och ett av de nationella minoritetsspråken ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivåer. Företagens samlade utbud på finska, meänkieli, romani chib och samiska ska varje år minst uppgå till den nivå som uppnås 2025. Motsvarande krav ska gälla för SVT:s och UR:s utbud på teckenspråk. Public service-företagens samlade utbud på jiddisch ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivå. Det ska ställas krav på att programutbudet ska ha relevans för de berörda grupperna.

Bedömning: Det bör fortsatt finnas möjlighet för public serviceföretagen att sinsemellan dela upp ansvaret för olika slags insatser. För att utbudet ska hålla en hög kvalitet bör även fortsatt ställas krav på public service-företagen att ha en kontinuerlig dialog med de berörda grupperna.

JC tillstyrker detta förslag och denna bedömning. Förslaget att det samlade utbudet på jiddisch ska öka jämfört med 2025 års nivå är mycket välkommet då utbudet befinner sig på en mycket låg nivå kvantitetsmässigt. Kvalitetsmässigt erfar vi att utbudet har förbättrats även med avseende på relevans för målgruppen, det är vår förhoppning att denna utveckling fortsätter.

Förslaget att public service-företagens samlade utbud på jiddisch ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivå är dock en låg ambitionsnivå eftersom speglingen av jiddisch och jiddischkultur i flera år varit starkt eftersatt.

JC instämmer även i att kontinuerlig dialog med de berörda grupperna är en förutsättning för relevans och kvalitet i programinnehållet och krav bör därmed ställas på att så sker.

JC vill även betona att främjandet av barns utveckling av kulturell identitet och minoritetsspråk förutsätter att detta främjande sker utifrån minoriteternas egna definitioner av sin identitet och kultur liksom en anpassning till heterogena behov och förutsättningar inom minoriteten. Detta ställer krav på språklig och kulturell kompetens som företagen behöver täcka genom rekrytering, konsultationer eller anlitan­de av referensgrupper. Den judiska minoriteten har sedan länge efterfrågat redaktionsråd för att täcka dessa kompetenser som behövs.

En språkrevitalisering kräver även – såsom kommittén konstaterar – att utbudet anpassas till varierande språkliga kunskapsnivåer inom minoriteten. Utbudet behöver anpassas både efter ålder och språklig nivå som inte alltid korrelerar. Såsom utredningen om nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige har konstaterat behöver det offentligas insatser för att främja jiddisch spegla den judiska minoritetens och språkbärarnas behov med insikt om språkets kulturbärande funktion.

Bedömning: När uppdraget på de nationella minoritetsspråken och teckenspråk blir teknikneutralt får public service-företagen ökade möjligheter att utveckla funktionaliteten och synligheten av programutbudet på sina plattformar på internet. (239)

JC tillstyrker denna bedömning med förhoppning om att den teknikneutrala regleringen kan förenkla målgruppsanpassning och på så vis möta de varierande behoven och förutsättningarna inom varje minoritet.

JC ser även potential för public service-företagen att i valet av samarbetspartners och egen programproduktion ha en global marknad i åtanke. Efterfrågan av produktioner på jiddisch är internationell och växande.

Aron Verständig, ordförande

Hanna Halpern, generalsekreterare

Charlotte Mander­man, senior rådgivare